

Paczkowski, Andrzej

"Z dziejów czasopiśmiennictwa polskiego w ZSRR. "Kultura Mas" (1929-1937)", Krystyna Sierocka, Warszawa 1963 : [recenzja]

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 3/2, 185-186

1964

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

deł i jasność wykładu, można śmiało wskazać książkę Chatelaina jako przykład dobrej pracy z zakresu monografii pisma. Zapoznanie się z pełnym niemal repertuarem problemów prasowych, który prezentuje „Le Monde” i jego czytelnicy..., pozwoli historykom na wprowadzenie wielu z nich do własnych rozważań i na uświadomienie sobie, które z nich są ważne, a które, można pominąć.

Andrzej Paczkowski

II

Krystyna Sierocka: *Z dziejów czasopiśmiennictwa polskiego w ZSRR „Kultura Mas” (1929—1937)*. Warszawa 1963, „Książka i Wiedza”, ss. 302.

Opracowania z dziedziny historii prasy okresu międzywojennego dwudziestolecia wciąż jeszcze należą u nas do rzadkości, toteż 300-stronicowy tom *Z dziejów czasopiśmiennictwa polskiego w ZSRR* już swoim tytułem wzbudza duże zainteresowanie. Praca dotyczy jednak dziejów jednej tylko gazety — „Kultury Mas”. Lektura spisu treści ukazuje jeszcze dalej idące ograniczenia, które zastosowała autorka. Część monograficzna z szeroko rozbudowanymi przypisami (niektóre z nich np. przypis nr 125, są z pewnością zbyt obszerne) zajmuje łącznie nieco więcej niż $\frac{1}{3}$ całości (120 stron). Na pozostałą część książki składają się: antologia publicystyki „Kultury Mas” i bibliografia zawartości.

Po tak wiele zapowiadającym tytule zakres podjętej przez autorkę problematyki rozczarował. I na tych stronach, które dotyczą meritum interesującego nas zagadnienia — monografii czasopisma, nie znajdujemy wielu spośród tych zagadnień, które wydają się być nieodzowne dla narysowania pełnego obrazu pisma.

W doborze materiałów archiwalnych autorka ograniczyła się do wyzyskania korespondencji Jana Hempla (z Archiwum Zakładu Historii Partii KC PZPR) i nie pokusiła się, jak można na podstawie treści sądzić, o sięgnięcie do archiwów radzieckich. Nie wyjaśnia, dlaczego badań w tej dziedzinie nie przeprowadziła. Być może raczej przez nią przytoczone mogłyby ją usprawiedliwić. Ten sam zarzut dotyczy niewyzyskania materiałów pozostałych po innych stałych współpracownikach pisma poza Hemplem. Praktycznie więc praca powstała bez materiałów archiwalnych.

Wydaje się jednak, że autorka zbyt małą wagę położyła na analizie treści pisma, na podstawie której można by omówić wiele innych spraw prócz ukazania fluktuacji zespołów redakcyjnych i przedstawienia poglądów tychże zespołów na poszczególne problemy życia politycznego, społecznego i kulturalnego Kraju Rad i polskich kolonii w nim się znajdu-

jących. Słabo wypadły fragmenty, które miały stanowić tło dla dziejów „Kultury Mas” (rozdz. I: „Środowiska polskie w ZSRR po I wojnie światowej” i rozdz. II: „Prasa polska w ZSRR w latach 1918—1939”). Ostatecznie jednak jest to sprawa mniej ważna, a wyczerpujące jej potraktowanie, przy skromnym w tym zakresie dorobku naszej historiografii, było rzeczą z pewnością bardzo trudną.

Niewybaczalnym natomiast błędem jest brak zainteresowania dla problemu rozpowszechniania i czytelnictwa pisma. Autorka winna była we wstępie przynajmniej zamarkować istnienie tego zagadnienia i wyłuszczyć powody, dla których je pominęła. Czytając uważnie pracę, można wyłowić poszczególne zdania czy niewielkie akapity, w których w ostrożny i mglisty sposób (np. na str. 37) wypowiada się na ten temat. Bacniejsze zwrócenie uwagi i przeanalizowanie „Kultury Mas” pod tym kątem mogłoby przynieść lepsze efekty. Brak również zupełnie analizy listów do redakcji i jej odpowiedzi, analizy korespondencji z terenu, które mogłyby dać pewne wskazówki. Toteż nic dziwnego, że trafiamy i na takie zdanie: „Stałymi jednak i systematycznymi odbiorcami pisma byli przede wszystkim wyżsi urzędnicy MSW, defensywy i granatowej policji, którzy »Kulturę Mas« otrzymywali »drogą służbową«, drogą konfiskat dokonywanych na poczcie i granicach” (str. 5). Niewątpliwym dowcipem tego zdania byłby z pewnością celniejszy, gdyby dalej nastąpiła próba odcyfrowania tego, co się działo z pozostałymi egzemplarzami pisma. Jaki, szacunkowo choćby, procent przekazywany był do kraju, a jaki rozchodził się wśród Polaków radzieckich („Kultura Mas” ukazywała się w nakładzie 5 tys. egzemplarzy)? Czy było ono w ogóle czytane poza Moskwą, a jeżeli tak, to gdzie? Kto czytał „Kulturę Mas”? Czy postulaty redakcji w kierunku popularyzacji pisma były realizowane i jakimi środkami się posługiwano? Na każde z tych pytań brak odpowiedzi.

Nie oznacza to dyskwalifikacji pracy, lecz zwrócenie tylko uwagi na jednostronność i tradycyjny schemat tego, co nazywamy „historią polityczną”. Natomiast ważkim plusem książki jest odważne sięgnięcie do skomplikowanej problematyki polskiego ruchu komunistycznego, i to sięgnięcie do jego punktu newralgicznego. Szczególnie cenna jest dobra orientacja, którą wykazuje autorka w przedstawieniu i naświetlaniu poszczególnych zdarzeń i decyzji, w oddaniu klimatu politycznego tamtych lat, sporów i dyskusji. Autorka przypomniała o wielu sprawach niesłusznie zapomnianych czy przemilczanych przez wiele lat.

Andrzej Paczkowski